

Nr 12.

Av herr **Lindhagen**, *ang. dels söndagsvila inom vissa arbetsområden, dels ock reglering i vissa fall av nattarbetet för män.*

Då nu den av tidsförhållanden nödvändiggjorda regleringen genom lag av arbetstiden för löntagare blivit även hos oss en politisk fråga för dagen, är tiden även inne för att begynna en erinran om, att denna lagstiftning med sitt primitiva grepp på människor och förhållanden principiellt endast kan vara och endast får vara av provisorisk beskaffenhet. Lagstiftningen ifråga gäller ett arbete, som icke sker för egen räkning, icke är frivilligt och ofta äger rum under hälsovådliga förhållanden. Det har däremot icke ifrågasatts att reglera arbetstiden för yrkesgrupper, som arbeta för egen räkning. Även över denna ligger visserligen oftast ett tvång på grund av konjunkturerna. Men en viss självbestämning förefinnes dock på samma gång, och samhällsomvårdnadens ingripande inriktar sig på detta område till att lätta på nämnda tvång och därmed öka frivilligheten i det egna arbetet.

Det är nämligen så, att en understundom lång arbetstid ingalunda i och för sig är skadlig för individen. Tvärtom ligger det en stor sanning i det gamla visdomsordet, att »arbete befordrar hälsa och välstånd samt hindrar många tillfällen till synd». Vad ligger vikt uppå är, att arbetet äger rum för egen och allas räkning, att den som arbetar kan även i övrigt göra det under så goda omständigheter, att det vilar på samma gång glädje i arbetet, och att han har frihet att utsträcka eller förkorta det efter arbetets natur och den arbetandes egen rimliga bekvämlighet.

Anlagen och behoven äro så ofantligt olika och komma att vara det mänskligt att döma under oöverskådliga tider. En mängd människor komma alltid att i överskott av arbete i sin yrkesutövning under förutnämnda förutsättningar finna större tillfredsställelse än i andra sysselsättningar eller förströelser, i vilka de ej kunna finna sig tillrätta.

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1919. 3 saml. 5 häft. (Nr 12—16.) 1

Om individen får göra sig gällande av fri vilja efter sin *goda* egenart, då först uppstår det högsta måttet av verklig produktion, som utgör förutsättningen för det ekonomiska välståndet.

Härtill kommer en annan lika viktig sak. Den hittillsvarande produktionen har varit framlockad av profit och tvång, det senare bestående dels i nödvändigheten att uppehålla livet och dels i uppsikten och kontrollen från en tämligen enväldig arbetsgivares sida. Detta sakförhållande, i förening med förkunnandet ensidigt av materialistiska läror under en ständig vädjan till de primitiva själviska instinkterna samt systematiskt smicker inom partierna, har skapat en generation, vars livsmål i alla samhällslager blivit det minsta möjliga arbete mot den största möjliga betalning och intet som helst självansvar.

När det nuvarande skeppsbrutna ekonomiska systemet måste ändras genom att borttaga profiten och tvånget såsom produktionsmedel, måste något annat träda i stället såsom drivande kraft. Detta kan icke bli något annat än den fria viljan, benägenheten till produktion genom självövertvinnelse. Men huru skall detta kunna begäras av det släkte som nyss skildrats, om det icke samtidigt åtminstone i lära och taktik bibringas någon känsla för och begrepp om denna världsbeifrånande egenskap. Om detta ej sker, måste det befaras, ja, nästan antagas såsom visst, att liksom liberalismens i bästa avsikt resta samhällsbyggnad slutat med ett sammanstörtande, så kommer också en socialdemokratisk ordning utan fördjupande av sitt innehåll och förmåga till besinning löpa ut hänsynslöst även den sin ensidiga lina, för att sedan även den med en naturlags makt ohjälpligen förgås.

Under sådana förhållanden kunde man tycka, att människorna, visa av erfarenheten, skulle någon gång åtminstone börja längta efter förnyelse även av sina metoder, att de skulle i sina politiska strävanden låta även de andliga verkligheterna intaga den plats vid sidan av de materiella, som naturen tillämnat dem. Det skulle sannolikt då snart visa sig, att, såsom ett svenskt ordspråk betyder, »endast det andliga är praktiskt» och således även produktivt.

Dylika förhoppningar äro dock allt annat än ljusa. För tillfället hänger världens öden i det närmaste århundradet förnämligast på socialdemokratiens förmåga av självövertvinnelse och behov att förbättra gamla läror och utbygga dem till sanningar för att verkligen en gång kunna resa ett hus på en fast grund.

En liten ansats därtill skedde enligt min uppfattning inom den svenska socialdemokratien, då år 1911 programmet kompletterades i de allmänna grundsatserna med ett skattande även åt den andliga friheten

för alla och självansvaret såsom en hörnsten i byggnaden, på samma gång socialismens verkliga mål formulerades på ett för alla påtagligt, begripligt och således även samlande sätt. I denna punkt heter det: »Socialdemokratien vill alltså avskaffa klassväldet och skapa ett fast underlag för allas ekonomiska och andliga frihet. Den vill avskaffa fattigdomen och införa ett samhällsskick, som öppnar vägarna för alla fram till bröd, frihet och självansvar». I det vänstersocialistiska programmet utbyggdes denna programpunkt vidlyftigt och omfattande, så att de allmänna grundsatserna och författningen i övrigt tydligt gävo ett uttryck för tingens två sidor, för tillvarons tvåkönade beskaffenhet och nödvändigheten att sammansmälta de båda grundämnena i stället för att ständigt glömma bort den ena eller den andra samt resa dem mot varandra såsom oförsonliga motsatser.

Nu är som sagt socialdemokratiens tid kommen. Det är sannolikt den enda rörelse, som för ögonblicket kan gripa världshändelsernas roder på ett förhoppningsfullt sätt. Den står inför en mission.

Vad företager sig då exempelvis den svenska socialdemokratien, för att möjliggöra att dess sociala inrättningar må få ett verkligt liv, för att exempelvis dess åttatimmarsdag blir ej endast en enkel, nivellerande formel i saknad av produktivt innehåll utan ett nödvändigt verktyg i begynnelsen för att under de andliga vägledningarna föra mänskligheten upp på ett ännu högre plan.

Jo, just i detta ögonblick föreslår det gamla stora partiets programkommission, att den andliga friheten och självansvaret skola helt enkelt strykas bort såsom programatiska vägledningar i detta födsloarbete. Det må vara att programpunktens plats i sammanhanget kunde vara bättre vald och behöva ytterligare utformas. Men varför då ej göra detta? I stället uteslutes punkten utan något som helst övervägande av den stora sak, för vilken den är ett uttryck, och utan annan motivering än att därigenom blir den materiella exposén »fast och monumental». I grannskapet till den tomma platsen står nu i stället kvar allenast, att socialdemokratiens strävan är att »på den väg och i den ordning utvecklingen själv anvisar genomföra samhällets socialistiska organisation» — en anvisning, vars konkreta utformande väl ej kan tillkomma annat än genom partiledningarnas på eget gottfinnande upbyggda dekret.

Uti förslaget motiv till femte punkten i det politiska programmet erkännes dock den andliga och icke blott den materiella kulturens betydande såsom en uppgift för socialdemokratien. Skapandet av denna andliga kultur är emellertid här förbehållet endast den fria »forskningen»,

vars frukter skola »fördjupa massornas kultur». En sats således från åttiotalets intellektuella radikalism. Ett betonande blott av det andligas tekniska sida. Ett nytt herravälde för uttolkare. Ingen framräckt hand till dessa imponderabilia, det själsliga, ovägbara i människonaturen, som ensamma kunna giva andlig frihet och möjligheter till självbestämning åt »alla». En så beskaffad forskning måste även den sluta i vanmakt. Den förmår icke ens en ansats till allvarlig undersökning av det viktiga problem, som tog sig uttryck i förenämnda nya inslag i de båda socialdemokratiska partiernas författningar, utan glider undan detsamma genom att bekymmerslöst utplåna detta inslag och utgiva åtgärden såsom allenast en enkel redigeringsfråga.

Kort förut har inom det vänstersocialistiska partiet gjorts liknande anlopp mot dess konstitution genom uttalad missaktning mångenstädes mot densamma i dessa punkter, genom kongressmajoritetens beslut att därutinnan revidera författningen, i lyckligaste fall kanske till en lagruin och vägran att lämna något utrymme i partiets taktik åt denna huvudpunkt i dess författning samt genom beslut på bolagsstämma med huvudorganets aktionärer, att den i författningen förordade »humanismen» — även ordet finnes där såsom uttryck för det nya inslaget — borde bekämpas av tidningens redaktion.

Ingen granskare i pressen av det uppgjorda förslaget till revision av det gamla socialdemokratiska partiets författning i Sverige har förstått och uppmärksammat denna dominerande punkt i revisionen. Dylika företeelser inom de båda socialdemokratiska partierna, som nu skola övertaga ledningen den ena såsom styrande och den andra såsom opposition efter den gamla parlamentariska politikens förebilder, är en mycket intressant och tankeväckande tidsföreteelse. Den ådagalägger återigen liksom så mycket annat, att när det ifrågasättes att bryta med den förbrukade, karaktärsdödande partipolitiken genom att giva den andliga sidan av naturens liv sin tillbörliga plats bredvid den materiella, då falla den nya tidens arvtagare trots striderna om arvskiftet i armarna på varandra och därmed båda två i famnen även på de partier, som representera den tid som gått och satt frukt i världskriget. Och dock förhåller det sig väl så, att ingen samhällskultur kan byggas annat än på individernas kultur.

Under sådana förhållanden vet man ännu mindre, om den i och för sig nödvändiga åttatimmarsdagen kommer att bliva en etapp på vandringen mot ljuset eller en milstolpe allenast på vägen mot undergången.

Det vilar något osäkert och famlande över förslaget även däruti,

att det icke till utgångspunkt lagt den första och naturligaste fordran, som kan lösas redan nu tillfredsställande, nämligen det av naturen skapade kravet å frihet från nattarbete och den av en social naturlag orubbligt väckta fordran på söndagsvila.

År 1910 beslöt riksdagen hos Kungl. Maj:t begära en undersökning, i vad mån inom vårt land behöflig söndagsvila utan berättigad anledning åsidosättes särskilt inom industrien, handel och andra närliggande arbetsområden ävensom, därest utredningen skulle därtill giva anledning, för riksdagen framlägga erforderligt lagförslag i ämnet.

Sedan den för både man och kvinna gemensamma naturlagen, att det bör sovas om natten, blivit i lagstiftningen märkligt nog beaktad endast för kvinnor, tog omsider 1914 års riksdag någon befattning även med männens nattarbete. Den begärde hos regeringen *dels* en allsidig undersökning, i vilken omfattning och under vilka förhållanden nattarbete för män inom industrien och angränsande arbetsområden för närvarande i riket förekommer; *dels* därest av nämnda utredning skulle framgå, att det beträffande vissa arbetsområden vore önskvärt, samt eljest möjligt och lämpligt att, oberoende av internationell konvention, för vårt land införa lagbestämmelser, avseende reglering av nattarbetet, därom för riksdagen framlägga förslag; *dels* beträffande arbetsområden, inom vilka reglering av nattarbetet icke anses kunna äga rum annorledes än på grundval av en internationell överenskommelse, taga i övervägande, huruvida och i vilken omfattning från svensk sida vid lämplig tidpunkt bör tagas initiativ till dylik överenskommelse, i syfte att jämväl för sistberörda arbetsområden normerande bestämmelser rörande nattarbetet må kunna åvägbringas.

Trots upprepade påminnelser samt motioner i ämnet vid 1919 års lagtima riksdag ha dessa frågor fortfarande icke ens berörts i den nu vid urtima riksdagen framlagda propositionen om arbetstidens begränsning. Med förestående erinringar om den ifrågavarande propositionens dödlighet och de andliga förutsättningarna för att dess förslag skall bliva en levande verklighet, tillåter jag mig för ärendets komplettering rent tekniskt ånyo hemställa:

att riksdagen med anledning av propositionen nr 4 med förslag till lag om arbetstidens begränsning ville hos regeringen anhålla,

1. att den nära därmed sammanhängande av 1910 års riksdag väckta frågan om *söndagsvila* måtte om möjligt vid nästa riksdag framläggas till avgörande och

2. att den nära därmed sammanhängande av 1914 års riksdag väckta frågan om reglering i vissa fall av *nattarbete för män* måtte om möjligt vid nästa riksdag framläggas för avgörande.

Stockholm den 21 augusti 1919.

Carl Lindhagen.

Nr 13.

Av herr **Lindhagen**, *ang. personalens arbetstid inom hotell-, restaurang-, kafé- och därmed jämförlig rörelse.*

I anslutning till andra kammarens upprepade gånger fattade beslut igångsatte regeringen år 1913 en utredning rörande personalens arbetstider och levnadsförhållanden inom hotell-, restaurang-, kafé- och därmed jämförlig rörelse. Något resultat till gagn för denna personal har emellertid ännu icke framgått ur nämnda utredning. Bland de inom dessa yrken överklagade missförhållandena intar den oskäligen arbets-tiden ett framstående rum. Hotell- och restaurangpersonalens förbund har låtit verkställa en undersökning av arbetstidens längd inom hela landet. Denna har givit till resultat, på sätt bifogade tablå utvisar, att de olika arbetsgruppernas arbetstider inom de av förbundet representerade yrkena uppgå till i bästa fall två gånger normalarbetsvecka à 48 timmar och i flesta fall tre gånger denna tid, samt att arbetstiden av 14 till 16 timmar oftast är i sammanhängande följd. Det må då icke förvåna, om dessa yrkesgrupper funnit det orättvist, att statsmakterna skyndade sig att reglera industriarbetarnas arbetstid till maximum 48 timmar per vecka, men läto de abnorma arbetstiderna för de hotell- och restauranganställda fortgå som förut.

I den proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning som framlades vid 1919 års lagtima riksdag var ifrågavarande personalens arbetstid undantagen från lagens tillämpning och icke heller gavs